

Jiří Kudělka: Fotografoval jsem listopad 1989 v Ostravě od úplných začátků

Ptal se Jiří Macháček

Kdo z pamětníků si ještě vzpomene na tváře lidí plných naděje, ale i nedůvěry na náměstích mnoha českých měst koncem listopadu 1989? Snad nejlépe ony události zachycují fotografie – díky nim můžeme i po 30 letech stále vnímat jedinečnou atmosféru, která tehdy u nás na náměstích vládla a která nakonec sjednotila většinu národa k tomu, aby se po 40 letech panství komunismu otevřel demokracii a novým změnám. Přelomové okamžiky tehdejší doby z Ostravy věrně a zdařile zaznamenal Jiří Kudělka, jehož snímky z tohoto období, ale i z let 1985 až 1989 vystavilo Ostravské muzeum.

Vystavil jste dva výrazné cykly reportážních fotografií z druhé poloviny 80. let, jejichž výpovědní hodnota má dnes velkou cenu. V souvislosti s výročí událostí kolem listopadu '89 jste uvedl soubor snímků, které zachycují demonstrace na tehdejší Náměstí lidových milicí, dnes Masarykově náměstí v Ostravě. Můžete popsat, jak ty snímky vznikaly? A co bylo pro Vás při jejich vzniku nejvíc podstatné?

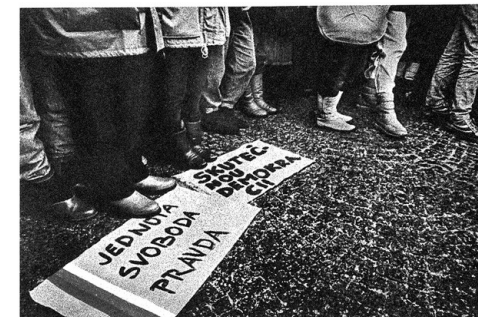
Představil jsem společně dva soubory, výběr z mých pouličních reportáží z 80. let a soubor zachycující dění v listopadu 1989. Uplynulo již neuvěřitelných 30 let, takže tyto fotografie své místo v muzeu určitě mají. Listopad byl něčím, co se může opakovat tak maximálně jednou za život. Část života prožijete v něčem, co tak úplně neodpovídá vašim představám o svobodné společnosti a najednou cítíte, že by mohla přijít změna. Tak se toho chcete zúčastnit. Já jsem fotil. Byla to přirozená reakce na to, co se dělo kolem. Sledoval jsem dění ve městě od úplných začátků, kdy studenti nejdříve uklízeli ulice, později vytvářeli hloučky, přesvědčovali lidi a diskutovali

s nimi, až konečně začaly první večerní demonstrace. Myslím, že tady na Ostravsku se v porovnání s jinými městy hodně diskutovalo. Pamětníci těžších časů první republiky měli trochu jiné názory než zapálení komunisté, nebo studenti a střední generace. Dobře to dokumentují některé fotografie zachycující i dramatické řečnické střety. Co bych také rád připomněl, že na výstavě v Ostravském muzeu byl přítomen svými fotografiemi i kamarád Ladislav Scháfer. Spolu jsme tenkrát svými snímky reagovali na dění a později vydali i bulletin, který fotograficky i informačně reagoval na uplynulé události v Ostravě. Ladislav později začal působit v krajském deníku jako fotograf a dnes bohužel již není mezi námi.

Fotografie z té doby jste hned bezprostředně "vystavoval" ve výloze jednoho z obchodů na náměstí, cítil jste, že tehdy měla fotografie velkou výpovědní hodnotu, odezvu? Jak na vystavené fotografie reagovali kolemjdoucí?

Bylo důležité nafotit to, co se přes den i na večerních manifestacích dělo. Fotografie tvořily jen zlomek velkého množství různých jiných vzkazů, prohlášení a pozvánek na podvečerní shromáždění. Denní tisk postupně přestal vycházet, televize neinformovala pravdivě a vše nahrazovaly speciální tiskoviny, které se na demonstracích předčítaly. Kdy takovou událost můžete zažít? Chtěl jsem napomoci ke změnám. S kolegou Scháferem jsme si domluvili možnost vystavovat fotografie ve výkladní skříni na náměstí. Pracoval jsem tehdy nedaleko v laboratoři velkoplošných fotografií v centru města. Každý večer jsem vyvolával filmy a připravoval fotografie na další den. Myslím, že se lidé tehdy hodně zajímali o to, co se děje, a jak by mohla vypadat budoucnost.

Setkal jste se během focení demonstrací na náměstí i s nějakým atakem ze strany demonstrujících, nebo spíš s otevřeným a nadšeným přijetím, které usnadňovalo vznik fotografií?

Mám zkušenost, že fotografování lidem obecně spíš nevadí, a když už o vás vědí, většinou se chovají i nadále přirozeně. Ale najde se vždy někdo, kdo

fotoaparát nemá rád. Často si myslí, že chceme fotografie nějak zneužít. V listopadu '89 jsem fotografoval většinou širokoúhlým objektivem, který vyžaduje od fotografa, aby byl blízko a přímo v centru dění. Tak jsem se vlastně stával přímým účastníkem někdy bouřlivých diskuzí. Například, jak už jsem vzpomněl, když zástupci starší generace, která pamatovala krizi 30. let, válku, znárodnění a budování nové společnosti diskutovali s generací roku '68 nebo těmi nejmladšími – studenty, kteří již neznali nic jiného než socialismus v jeho poslední byrokratické etapě. Diskuze tu byly časté a různorodé, možná tady v Ostravě, „městě práce“, nejrozšířenější. Lidí na podvečerních akcích ale stále přibývalo a také těch, kteří postupně začali nosit trikolóru jako symbol probíhajících proměn ve společnosti. Fotografové v těchto dnech měli bohatou nabídku námětů. Měli také souhlas veřejnosti ke svým snímkům na rozdíl od předchozí doby, kdy se stávalo, že vás při focení občas někdo pokládá za spolupracovníka státní bezpečnosti. Také jsem se dostával do situací, kdy hrozilo vytažení filmu z kamery, naštěstí se to většinou vyřešilo komunikací. V poslední době se bohužel situace pro reportážní fotografy opět nevyvíjí moc dobře. Některým lidem začíná vadit fotografování, možná i pod vlivem agendy na ochranu soukromí – GDPR. Pro zveřejnění snímku byste dnes správně měli mít souhlas fotografované osoby. Přitom celý internet je dnes zaplaven soukromými fotografiemi spojenými s konkrétními jmény a soukromím dotyčných, vše je trvale uloženo na serverech, ale většinou to nevaadí. Ale to jsou paradoxy dnešní doby.

Jak jste už zmínil, ještě před souborem fotografií z demonstrací v roce 1989 jste vytvořil cyklus „Ostrava všedních dnů“, v němž ukazujete dnes již zapomenutou realitu města plného šlamu, drsných

industriálních výjevů, které nebylo vůbec tak přátelské a klidné jako dnes. Fotografie vznikaly v letech 1985 až 1986. Jak vznikal tento soubor?

Soubor reportážních fotografií jsem fotil panoramatickou kamerou s velmi širokým úhlem snímání, takovým, že když jste ho nešikovně držel, zobrazoval vám i prsty. Jeho filmový formát byl 24x52 mm. Nevím, odkud se ten nápad vzal. Rotační závěrka přístroje vydávala zvláštní vrčivý zvuk, takže jste měli pocit, že rentgenujete. To mi vyhovovalo, zdálo se mi, jako bych nahlížel do vnitřního obrazu skutečnosti. V té době jsem nosil fotoaparát téměř neustále při sobě, v ruce, připravený rychle reagovat na situace, které mne během dne potkávaly. Převýjení filmu trvalo dlouho, takže z jedné scény vznikl zpravidla jeden snímek. Toto omezení ale přispívalo k tomu, že jsem se musel na každý záběr maximálně naladit. Zajímaly mne náměty typické pro Ostravu. Kamera s panoramatickým úhlem 120° zaznamenává mnoho objektů, proto bylo velmi důležité zvládat kompozici. Snímky připomínaly běžný pohled, včetně periferního vidění. Když jsem pak

neměl kameru s sebou, stále jsem všude kolem viděl fotografie, možná ty nejlepší. Pracoval jsem tehdy v kanceláři jako matematik-analytik a současně končil studium na Institutu výtvarné fotografie. A právě tehdy soubor s názvem „Ostrava všedních dnů“ vznikal. Připravoval jsem ho jako závěrečnou práci pod vedením Vladimíra Birguse. Výstava měla premiéru v ostravské Fotochemě v roce 1986. Soubor získal pozornost odborné veřejnosti, získal jsem za něj titul „Mistr svazu českých fotografů“ a později se s ním dostal dokonce na FAMU. Byl publikován ve fotografických časopisech a vystavován i řadě měst. Pozdější fotografie s jinou kamerou i jiným estetickým vnímáním tvořily již nový soubor „Kradené okamžiky“. S novým širokoúhlým pohledem jsem se snažil více přiblížit lidem, jejich osudům i vztahu k městu. Takto „připraven“ jsem pak nasnímal i události v listopadu '89. Je pravda, že Ostrava ještě koncem 80. let žila svým charakteristickým hornicko-hutnickým ocelářským životem. Záře odpichů vysokých pecí, hluk válcoven, černé oči horníků a zaplněné dopravní prostředky po každé ze tří

denních směn tvořily charakteristický kolorit, stejně jako plné hospody nižších cenových kategorií. To se ale pomalu blížilo ke svému konci. Snad se mi něco málo z toho podařilo zachytit, protože Ostrava současnosti, to už je o něčem úplně jiném.

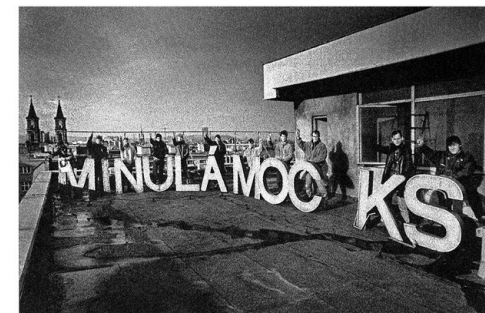
Jaký příběh zachycený na některé z fotografií považujete osobně za hodně důležitý?

Často se mne lidé ptají na snímek bezvládné ležícího muže uprostřed sídlištního shonu a hloučku diskutujících. Zajímavá kompozice si vynucuje otázku, co se vlastně stalo. Tehdy jsem pořídil desítky záběrů, ale právě ten jeden s procházejícím a gestikulujícím mužem upoutává pozornost, podněcuje fantazii, zvědavost i otázky. Byl jsem fotograficky zcela zaujat scénou a dojmem z ní, že jsem ani neusiloval o žádné další informace. Myslím, že tajemství je pro fotografa hodně důležité, protože vyvolává další otázky. A čím víc otázek, tím více podnětů a tím spokojenější divák. Na fotografii je důležitá její skrytá „obsahovost“. Divák si na výstavě pokládá otázku, proč to fotograf vyfotil a proč

právě tak. To si říkám i nad svými fotografiemi, které často vznikají impulzivně, bez zjevného záměru. Tato zpětná vazba slouží mé individuální potřebě po porozumění světu. Když se zpětně dívám na fotografie z 80. let, jako jejich charakteristický znak vnímám, že vyjadřují vnitřní uzavřenost lidí v kontrastu s tím, co jsem tehdy reálně vnímal třeba na oslavách: rozesmáté tváře lidí a provolávání hesel. Otázka, zda lžou oči nebo fotografie je pro mne stále otevřená. Na fotografiích z listopadu '89 již můžeme vidět, že lidi opouští dlouhodobá apatie, nebojí se sdělovat svůj názor, aktivně se zapojují do dění a dávají spontánně najevo radost, souměřitost a ochotu podílet se na změnách.

Cítíte určitou blízkost s ostravským fotografem Viktorem Kolářem, který je konečkonců spolu s Vámi také zastoupen nyní na pražské výstavě „Pád železné opony“ na Pražském hradě věnované událostem roku 1989?

S Viktorem Kolářem se známe. Cítím samozřejmě spojitost, protože oba žijeme a pracujeme ve stejném

městě a oba se o něj zajímáme, pozorujeme a mapujeme jeho život. Občas se také ve městě potkáme. Podobná témata a sdílený časoprostor určitě přináší mnoho společných prvků. Rozdílné jsou ale osobní zkušenosti a pohled na realitu. Vnímám spíše generační, nebo lépe půlgenerační rozdíl v pohledu na skutečnost. Dominantní pocit z charakteru fotografií Viktora Koláře spadá spíše do 70. let a určité se zde projevil i vliv jeho emigrace. Jeho fotografie více a blíže nahlíží do života obyčejných lidí a jejich každodenní reality, která není příliš radostná. Mé fotografie, pokud to mohu hodnotit, se snaží více analyzovat charakter prostředí a všimati si sociologických aspektů. Snad se zde projevuje i moje bývalá profese analytika, že se zaměřuji více na obraz, jeho kompozici, prostředí a společenské jevy. Několikrát jsem měl možnost vidět Viktora Koláře při práci, jak trpělivě a nenápadně čeká na svůj rozhodující okamžik souznění s námětem. Často jako by se dokázal udělat neviditelným. Já používám více ofenzivní styl fotografování, občas i krátký kontakt s fotografovanými. Jde o intuitivní a rychlou práci, kde výraznou roli hraje i pohyb kamery. Fotografie Viktora Koláře jsou pro mne velkou inspirací ve způsobu vnitřního naladění se na osudy protagonistů fotografií, v různorodosti námětů i v koncentrovaném přístupu k tématu jednoho města.

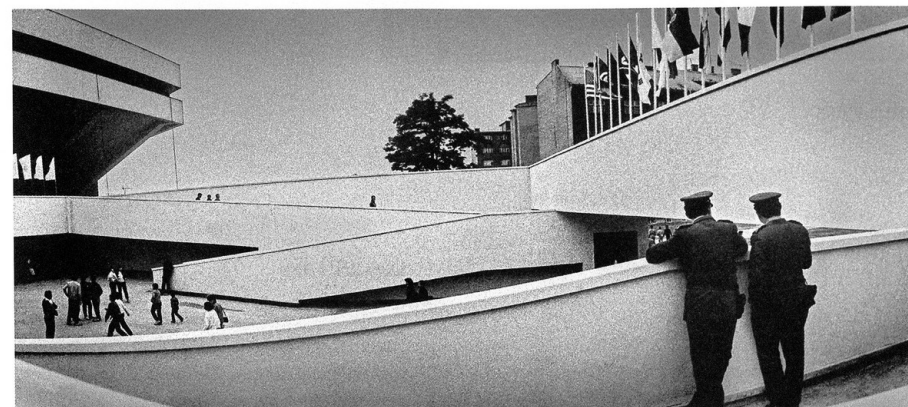
A jak tedy vnímáte svou účast na výstavě v Letohrádku královny Anny na Pražském hradě právě spolu s Viktorem Kolářem?

Je pro mne zajímavé porovnat rozdílný fotografický přístup a vidět momenty ze stejných míst, kterých si uměl všimnout jiný fotograf. Jsem rád, že se na mne obrátil iniciátor a kurátor celé výstavy fotograf Jaroslav Kučera. Donutilo mne to tak vyhledat a vyretušovat celý soubor fotografií. Některé byly

před 30 lety rovněž součástí velké výstavy putující po Evropě. Zařazení do reprezentativního výběru nejlepších fotografů tehdejšího Československa je pro mne pohledáním, stejně jako krásná publikace, která při té příležitosti vyšla. Na výstavě plasticky ožívá celá bouřlivá atmosféra několika posledních týdnů roku 1989. Fotografie připomínají euforii lidí, kteří po dlouhé době našli odvahu se otevřeně postavit proti režimu. Unikátní je i výtvarné pojetí celé výstavy s množstvím velkoprostorových tisků. Kurátorkou venkovní výstavy připomínající dramatické události v celém bývalém východním bloku je Daniela Mrázková. Při vstupu vás přenese pomalované torzo Berlínské zdi s ikonickým bachelitovým vozítkem Trabant. Myslím, že stojí za návštěvu připomenout si události, které u nás změnily chod dějin.

Děkuji za rozhovor

Jiří Kudělka (*1952, OSTRAVA)

je absolvent Vysoké školy báňské, pracoval nejprve jako matematik-analytik; od roku 1986, po studiích na Institutu výtvarné fotografie při Svazu českých fotografů působil jako profesionální fotograf; v 80. letech vytváří za pomoci panoramatické kamery cykly *Ostrava všedních dnů* (z něhož publikujeme ukázky na těchto dvou stranách) či později *Kradené okamžiky*. Takřka ze dne na den se proslavil fotografiemi z roku 1989 pořízenými z demonstrací v Ostravě; od poloviny 80. let uspořádal na 20 samostatných autorských výstav u nás a v zahraničí, zabýval se rovněž fotografováním rockových koncertů; po roce 1990 opouští oblast reportážní fotografie a věnuje se výtvarně pojatým snímkům, komerční fotografii a grafice; absolvoval studium na Institutu tvůrčí fotografie v Opavě (1998); v novém století se vrací také k reportážní tvorbě a rozšiřuje svůj výstavní soubor *Město příběhů*.

protimluv

REVUE PRO KULTURU → 3/2019 → CENA 50 Kč

A TEHDY JSEM POCHOPIL

Igor Pomerancev

CHYBÍ MI DĚTSKÝ POHLED NA SVĚT

Weronika Gogola

LISTOPAD 89' V OSTRAVĚ

Jiří Kudělka

SPÁNEK NESMÍ PŘESTAT ZAVÍRAT OČI

Petr Motýl

JEN URNA PLAVE

Michael Augustin

COLOR BLOCKING V GALERII DOLE

Martin Mikolášek

BLÍŽÍ SE METHANOCALYPSA?!

Karel Nosek

PO STARÉ CESTĚ OLŠOVÝM HÁJEM

John Pass

S NORY TO BYLA RADOSTNÁ SPOLUPRÁCE!

Ivan Binar a Edvard Schiffauer

ZÁPISKY Z GARSONKY

Pavel Novotný

ARCHITEKT HRŮZY CH. H. SPIESS

Martin Jiroušek

REPETICE

Phil Kaye